

Vertrokken

Vertrokken

Petra Van Gansen

Schrijver: Petra Van Gansen
Website: <https://petravangansen.com>
Coverontwerp: Pauline Luyten
ISBN: 9789465207148
© 2025 Petra Van Gansen
Uitgeverij Viluga

Krijssende meeuwen cirkelen door de lucht. Af en toe duikt er één het water in en komt weer tevoorschijn met de zilveren schittering van een vis in zijn snavel. Op de Rijnkaai zwaaien mensen met hoeden, sjaals, zakdoeken. 'Maurice, Anna-Maria, hier ben ik!' roept een jonge kerel naast me op het dek. Hij neemt de pet van zijn hoofd, zwaait enthousiast met zijn armen en stoot daarbij per ongeluk zijn elleboog in mijn zij. 'Oh, pardon,' zegt hij. Ik haal mijn schouders op.

Een man met paard en kar baant zich een weg door de menigte op de kade. De grijs geklede Vlamingen vallen nauwelijks op tussen de kleurrijke Russen, Roemenen, Tsjechen; kerels in lange, geitenvellen jassen, astrakanmutsen, vilten hoeden met pluimen, vrouwen met bonte sjaals, sommigen met een hele rist kinderen aan hun rokken.

'Tickets! Koop nu al uw kaartjes voor de trein van New York naar Chicago!'

Sjacheraars prijzen hun waar aan of proberen spullen van de landverhuizers op te kopen.

'Juwelen, goud of zilver? Ik bied een mooie prijs.'

'Potten, pannen, beddengoed, verkoop uw overschot aan mij!'

Voeders duwen stootkarren, geladen met kisten, koffers en rieten manden tot bij de loopbrug waarop in grote drukletters de naam 'Red Star Line' prijkt.

Ik probeer gezichten te herkennen in de mensenmassa, hoop één specifiek gezicht op te merken. Neeltje. Ik wil haar naam roepen, ik wil het uitschreeuwen, maar het lijkt alsof er vishaakjes in mijn keel zitten.

De scheepshoorn toetert. Het geroep van de mensen op het dek en op de kaai zwelt aan tot een oorverdovend tumult. Vanuit de buik van het schip laten dreunende machines de houten dekvloer trillen. Een bolle windvlaag voert een lucht van teer, olie en

walmend slootwater aan. Het doet me huiveren. Ik hou mijn adem in en klem mijn handen om de reling, als een drenkeling die zich vastklampt aan een drijvend stuk wrakhout. Het schip maakt zich los van de kade. De menigte verandert in een mierenhoop, de toren van de kathedraal wordt kleiner en kleiner, de wereld lost op in een blauwgrijze nevel.

Wanneer het schip de open zee bereikt, begint de jongeman naast me te juichen. 'Amerika, we komen eraan!' Zijn enthousiasme pookt de euforie bij de andere reizigers op en in een mum van tijd staat iedereen op het dek te dansen en te zingen. Vreugdekreten slingeren in slierten van witte ademwolkjes door de lucht. Met een klopp op mijn schouder spoort de man me aan te delen in de verrukking. 'Op de toekomst, op een nieuw leven,' zegt hij. Het kost me moeite om mijn gezicht in een glimlach te wringen. Hoe kan ik aan de toekomst denken, als ik met elke seconde verder wegdrijf, weg van mijn verleden, weg van Neeltje? Ik proef een zilte smaak. Zout dat in minuscule druppeltjes uit de golven opspat. Of zijn het tranen die op mijn lippen landen?

‘Sir?’ Een stem wekt me uit mijn schemertoestand. Ik kijk op. Het is rustiger op het dek. De klamme zeelucht heeft de meeste passagiers naar hun kajuiten gedreven. Hoeveel uren, minuten, seconden zijn er verstreken? Ik heb geen idee, wat doet het er ook toe.

‘Shall I show you the way to your cabin, sir?’ Naast me staat een man van een jaar of dertig. Afwachtend kijkt hij me aan. ‘Speak English, Deutsch, Polski?’

Ik schud mijn hoofd. ‘Vlaams.’

‘Ah, Flemish. U staat hiewr al tijdje.’ De man haalt een horloge uit de zak van zijn gilet en tikt erop met zijn wijsvinger. Ik fixeer mijn blik op een vaag punt in de verte, waar het golvende zee-water zich vermengt met de lucht.

‘I’ll show you the way to your cabin, sir,’ zegt de kerel. ‘Kabine, kajuit,’ herhaalt hij.

Ik wil met rust gelaten worden. ‘Ik ben niet verloren gelopen, ik heb gewoon geen haast.’

De man laat zich niet afwimpelen. ‘Sir?’

Geërgerd keer ik me naar hem toe. Zilverkleurige knopen schitteren aan zijn donkerblauwe vest. Deze kerel is geen medepassagier. Hij is één van de bemanningsleden. Geen matroos, herkenbaar aan het uniform van beige sweater en wit-blauw matrozenhoedje, maar een – hoe worden ze weer genoemd – steward, dat is het. Bij het inschepen stond er een achter de houten loopplank, in net zo’n afgeborsteld vest.

‘Bad weather is on its way. You’d better go to your cabin.’ De kerel wijst naar de wolken, grijze paddenstoelen die uit hun voegen dreigen te barsten. Dan gebaart hij me te volgen. Ik aarzel, maar geef toe. De lucht is sterk afgekoeld en het begint te schemeren. Ik moet naar mijn kajuit en heb er geen benul van welke kant ik op moet. Derdeklaspassagiers verblijven in de buik van het schip, dat is al wat ik weet. Ik til de juten zak met mijn

bagage van het dek, recht mijn rug en volg de steward.

‘Which is your cabin number? Kajuit numero?’

Ik haal het ticket uit mijn broekzak.

‘Numero vierhonderdzeventien. Four, one, seven,’ voeg ik eraan toe.

De wind voert vanuit een salon op het hoger gelegen dek flarden pianomuziek aan, dan weer klinken doffe stemmen, overtroffen door het geklik en gerinkel van tafelzilver op porselein. Mijn blik volgt de hielen van de steward. In het midden van het dek dalen we een trap af. Bij elke trede wordt het donkerder, totdat het schemerende daglicht overgaat in het gelige schijnsel van elektrische gloeilampen. De steward begroet passerende reizigers met een ‘good-evening- Guten-Abend-dobry-wieczor,’ in één adem uitgesproken. Voor de deur van kajuit 417 blijft hij staan. Ik bedank hem met een hoofdknik.

Moet ik kloppen of kan ik zomaar binnen? Ik kies voor een zacht klopje. Wanneer er geen antwoord komt open ik de deur. Mijn ogen moeten wennen aan het duister. Geen ramen. Een peertje in een lampenkap tegen de achterwand verspreidt een diffuus licht in de enge ruimte. Een wastafel met een spiegel. Tegen beide zijwanden staan smalle stapelbedden, vastgeklonken in de vloer en tegen het plafond. De lucht is rokerig. De tabaksgeur van de Balmoral-sigaren die opa rookte. Aan de rechterkant flakkert een oranje lichtpuntje en daarachter, in het bovenste bed, steekt het silhouet van de sigarenroker zijn hand op. Op de onderste matras liggen een knapzak en een omgewoeld deken. Vanuit het bovenste bed aan de linkerzijde bungelen twee benen. Een jongeman buigt zich naar voren. Zijn gelaat wordt zichtbaar in het schijnsel van de lamp. Blond, springerig haar, een donssnorretje en donkere ogen waaruit iets speels en ondeugends spreekt. Hij kan niet ouder dan een jaar of vijftien zijn. De knaap schuift naar de rand van het bed, laat zich naar beneden zakken en steekt zijn hand uit.

‘Aangename kennismaking, ik ben Ferdinand Cuppens, maar

iedereen noemt me Nand.'

'Aangenaam,' antwoord ik. Mijn stem klinkt schor. 'Hendrik Ramakers, iedereen zegt Rik.'

'Godzijdank, een Vlaming!' roept de jongen uit. 'Er zijn hier Pruisen aan boord, Engelsmannen, Russen en Polen en weet ik veel wat nog, maar wij, Vlamingen, zijn in de minderheid. Ik ben er maar vijf tegengekomen, Vlamingen, bedoel ik, toen ik op verkenning was, op zoek naar de wasruimte en de eetzaal. Ben jij er al geweest? Als je wil, neem ik je dadelijk mee.'

Hij praat gehaast en met zenuwachtige handgebaren, spreekt de 'g' soms uit als een 'h' en slikt hele lettergrepen in. Ik moet me concentreren om te verstaan wat hij zegt.

'Die twee kerels hier,' fluistert hij terwijl hij knikt naar het stapelbed aan de overkant, '– tja, ene is even een luchtje scheppen – dat zijn Russen, denk ik, en ze heten Dimitri en Nikolaj, zoveel ben ik te weten gekomen. Ze spreken geen letter Vlaams.'

Wanneer de sigarenroker zijn naam hoort, kijkt hij wantrouwig op. Nand merkt het niet.

'Twee broers, als je 't mij vraagt. Ze hebben de hele tijd zitten fluisteren. Belachelijk, want ik versta d'er geen sikkepit van, haha. Pfft, ik zit er hier al de hele namiddag voor spek en bonen bij. Dacht niet dat er nog iemand bij zou komen in deze kajuit. Hoe komt het dat je zo laat bent? Waar kom je eigenlijk vandaan? Waar ga je naartoe?'

Een wervelwind van vragen. Ik beperk me tot een antwoord op de laatste: 'New York.'

'Ja ja, New York, natuurlijk, maar ik bedoel, daarna, waar ga je heen nadat we op Ellis Island aangekomen zijn?' Ik hoef niet te antwoorden, want de knaap gaat in één adem door. 'Ik heb een oom in Detroit, die werkt in een automobielfabriek en daar zoeken ze gasten. En thuis, weet je, sinds de oorlog voorbij is, is er minder werk. Mijn oudste broer, François, heeft gevochten aan de IJzer, maar hij is gewond geraakt en mocht als oorlogsinvalide terug naar huis, wie weet of hij anders gesneuveld was. Hij mankt

nog steeds. Hard werken zit er voor hem spijtig genoeg niet meer in, en ...'

Ik kan de energie niet opbrengen om te blijven luisteren. Af en toe knik ik of mompel 'hmm hmm'. Ik plaats de zak met mijn bagage bij het onderste linkerbed en ga zitten op de nog vrije matras. Intussen ratelt Nand door. Na een poosje zwijgt hij, komt naast me zitten en kijkt in mijn ogen.

'Pardon, wat zei je?'

'Wel, nu was ik blij met een Vlaamse reisgenoot; ik dacht, nu heb ik iemand om mee te praten. Maar jij hebt precies niet veel te vertellen.' Zijn onderlip krult een beetje naar buiten. De beteuterde uitdrukking ontlokt me een flauwe glimlach.

'Excuseer me, ik ben moe.'

Nand haalt zijn schouders op. 'Wel ja, dan laat ik je met rust, maar ik heb me hier al de hele tijd zitten vervelen. Ik ga eens een kijkje nemen op het tussendek, ik heb er bij het inschepen een knap vrouwtje zien lopen.' Zijn wenkbrauwen schieten omhoog en hij polst mijn reactie.

Snotaap! Ondanks de vermoeidheid en ergernis om zijn gezwets, bespeur ik een zweempje sympathie. Ik wil nog waarschuwen voor het aankomende onweer, maar Nand is de kajuit al uit.

Een ongemakkelijke stilte vult de bedompte ruimte nu ik alleen achterblijf met de zwijgende Rus. Moet ik me voorstellen? Ben ik onbeleefd als ik niets zeg? Wat kan het me schelen. Zelf neemt de vreemdeling ook geen initiatief. Langzaam maar duidelijk hoorbaar blaast hij een pluim tabaksrook uit. Hij laat de peuk vallen; het rode puntje bespat de grond met sterretjes die snel uitdoven. Ik trap mijn schoenen uit en laat me achterovervallen op de matras.

Niemand heeft mooiere ogen dan zij, Neeltje, heldergroene kijkers die ze lichtjes dichtknijpt als ze glimlacht. Aandachtig neem ik haar gelaatstrekken in me op, de zuinige sproetjes, de wipneus die haar iets ernstigs en tegelijk iets speels verleent. Ik strek mijn hand uit om haar wang te strelen. Nee, een aanraking gaat te ver, haalt me uit dat fragiele evenwicht tussen slaap en waakzaamheid, die mistige sluimertoestand waarin ik weet dat ik droom maar waar de bittere waarheid op afstand blijft.

Een flikkerend licht speelt op mijn netvlies en dreigt de droom als een zeepbel uiteen te laten spatten. Koppig blijf ik mijn ogen dichtknijpen. Ik probeer het beeld van Neeltje vast te houden. Ik buig me naar haar toe, fluister in haar oor, *mijn liefste*... Haar krulletjes kriebelen mijn wang, haar warme adem glijdt in mijn hals.

Een bulderende dreun laat me wakker schrikken. Ik schiet recht en bots met mijn hoofd tegen het ijzeren vlechtwerk van het bed boven me. Verdomme!

‘Moet dat kabaal?’ roep ik.

Het is donker, alleen het spleetje onder de deur laat een streep kunstlicht binnen. Niemand antwoordt. Er klinkt wat rumoer in de verte, stemmen uit de eetzaal, of van op het dek misschien. Het scheepsstaal kraakt. Ik voel me licht in mijn hoofd. De ruimte draait, mijn bed schommelt. Ik wrijf over de pijnlijke plek op mijn kop. Dat wordt een serieuze bult. Dan dringt een herinnering tot me door: de donkere wolken waarvoor de steward waarschuwde. Ik ben niet beneveld. Het is het geweld van water en wind dat op het schip inbeukt.

De ademhaling van mijn Russische reiskompanen klinkt zwaar. Ze zijn in diepe slaap, om jaloers op te zijn. Ik concentreer me op het gezoem van de ovens, het gestamp van de machines, het onafgebroken trillen van het staal van het schip. Ik draai me

op mijn zij. De kurk van het reddingsvest dat ik als kussen gebruik blijft aan mijn bezwete gezicht plakken. De spieren in mijn onderrug zijn stram. Ik wil me rekken, maar het bed is te kort. Het vilten deken prikt en schuurt en een onaangename lucht prikkelt mijn neus. Het is niet enkel de bedompte sigarenrook, het is een geur van ... ammoniak. Het zweet, de lijfgeuren van mijn medereizigers misschien. Of van reizigers die eerder op deze matras hebben gelegen. Hoevelen zouden er dat al geweest zijn?

Ma, pa en Louise, wie weet of zij zeven jaar geleden niet in dezelfde scheepshut reisden. Was het de Lapland waarmee ze destijds vertrokken, of de Vaderland?

Ma, pa en Louise. Ik heb al even niet meer aan hen gedacht. Hoe ironisch kan het noodlot zijn? Jarenlang heb ik gedroomd van de dag dat ik zou inschepen voor die lange tocht naar de overkant van de oceaan, gefantaseerd over de avonturen die de reis beloonde. En nu zit ik hier, gedwongen, tegen mijn zin. Hoe vaak heb ik me het moment verbeeld dat ik mama zou terugzien, en Louise? Het is moeilijk om me mijn zusje anders voor te stellen dan het meisje van acht, met de tot dotjes opgerolde vlechten, haar eeuwig blozende wangetjes. Vijftien is ze intussen, geen kind meer, ook nog geen vrouw. Hoe zou ze eruit zien? Zou zij zich mij herinneren? Zou ze aan me denken als haar grote broer, met wie ze verstoppertje speelde in het maïsveld?

Eén keer zat er bij de post, bij mama's brief, een tekening van Louise, van in inkt afgebeelde huizen, zo hoog dat ze tot de wolken reikten. In het klein, rechts onderaan, stonden drie mensen, hun armen in de lucht, getekend als de vijftand waarmee ik in opa's moestuin het onkruid hielp wieden. De ene figuur droeg een met eenvoudige penstreken geschetste broek en dwars in het gezicht een snor, die langs beide zijden in een krul uitmondde. De andere was herkenbaar door een lange rok en breed gerande hoed. Korte, verticale streepjes stelden dikke wimpers voor. Het derde figuurtje was maar half zo groot als de andere, met een jurkje en twee kronkelende inktlierten langs het

hoofd, haar vlechtjes. Opa had de tekening met een punaise aan de muur geprikt naast mijn bed. Die stad met de torenhoge gebouwen, een sprookjesland, dat was het beeld dat ik me als kind had ingeprent van ...

‘Hoe heet die stad ook alweer, opa?’

‘Noejouruk.’

‘Noejouruk,’ zuchtte ik.

En precies zo – stelde ik me voor – uitbundig zwaaiend, zou ik hen weldra terugzien, mama, pa en mijn zusje, zo zouden ze me verwelkomen als het schip aanmeerde in de haven van Noejouruk.

‘Wanneer, opa, wanneer mag ik gaan? Duurt het nog lang?’

‘Geduld jongen, geduld is een mooie deugd.’

Ik begreep het niet. Ik was toch genezen. Geen jeukende rode vlekjes meer en ik voelde me kiplekker, helemaal klaar voor het grote avontuur. Waarom gaf de dokter nog geen toestemming? Zocht opa uitvluchten om mijn vertrek uit te stellen? Ik had wel gezien hoe deze stoere man een zakdoek uit zijn broekzak trok en zijn tranen depte, toen mama, pa en Louise op het karos, met hun hele huisgerief en beddengoed verpakt in kisten en manden, uit het zicht verdwenen. Arme opa, hij was zeker bang om helemaal alleen achter te blijven.

‘Opa, ik zal elke dag aan je denken wanneer ik in Amerika ben. Ik ga elke dag een brief schrijven, beloofd.’ Met mijn armen om zijn hals drukte ik mijn wang tegen zijn schurende stoppelbaard.

In afwachting van die grote dag hoopte ik op nog meer tekeningen van Louise. De postbode bracht nog enkele brieven van mama, met af en toe een schets van mijn zusje erbij, maar naarmate de maanden verstreken, werden de brieven schaarser en vervaagden de herinneringen aan de tijd waarin we samen een gezin vormden.

Een oorverdovende donderslag galmt en rukt aan het bed. Er rolt iets over de grond, ik zie niet wat het is. Het gekraak van het scheepsstaal klinkt plots angstaanjagend. De deur zwaait open,

Nand komt zwalpend binnen. De lampen in de gang flikkeren. Alsof hij een komisch nummertje opvoert, strompelt hij van links naar rechts en ploft naast me op de matras. 'Ziek,' jammert hij, 'zeeziek.' Dan boert hij luid. Een zuur riekende adem puft in mijn gezicht. Jenever! De jongen is straalbezopen.

'Hé, als je moet kotsen, dan niet in mijn bed!' Ik pak Nand bij de schouders en duw hem met alle geweld weg. Plompverloren valt hij op de grond.

'Help,' snikt hij terwijl hij op handen en knieën over de vloer kruipt, op zoek naar een houvast. 'We gaan allemaal verzuipen.'

Nu zijn ook de Russen wakker geworden van het tumult. Ze praten met luide stem. Uit hun intonatie leid ik af dat ze geërgerd zijn. Dimitri's oogwit – of is het Nikolaj's – licht op in het donker; een grimmige blik, of beeld ik het me in?

'Hela,' zeg ik, 'ik ben het niet die hier de boel op stelten zet.'

De mannen verstaan natuurlijk niet wat ik zeg. Ik schok-schouder en wijs naar Nand, die als een regenworm over de vloer kronkelt en snikt.

'Godverdemiljaar!' Ergerlijk, dat kinderlijke gejammer, en toch laat ik me door zijn tranen vermurwen. Ik sta op, grijp de knaap bij zijn kraag en trek hem overeind.

'Kom, kruip in je nest, dan heb je minder last van de storm.'

Nand laat zijn hoofd op mijn schouder rusten en neemt me in een stevige omarming alsof we beste vrienden zijn. De geur van benzeen en azijn, het goedje waarmee we gisteren ontluisd werden, sluimert nog in zijn stekelhaar.

'Laat me niet alleen, ik wil niet doodgaan,' jammert hij.

'Je gaat niet dood, ventje. Kom op, je nest in.'

Hij wankelt tot aan het stapelbed, grabbelt naar de bovenste staaf van de ladder, probeert omhoog te klimmen, maar zijn knieën knikken en zijn voeten glijden van de spijlen.

'Ga op de rand van mijn bed staan, houd je goed vast en trek je dan op,' stel ik voor.

Opnieuw verliest hij zijn evenwicht.

‘Wacht, spreid je benen.’

Dit is zo gênant, maar ik zie geen andere oplossing. Ik steek mijn hoofd tussen de benen van de jongen zodat hij zittend op mijn schouders terechtkomt. Hij is zwaarder dan ik dacht; met alle kracht duw ik hem omhoog. De Russen beginnen te schaterlachen. Mijn bloed kookt.

‘Lach maar, klootzakken!’

De boodschap komt over. Beide mannen schieten in actie, de ene grijpt Nands broeksriem, de ander plaatst zijn handen op diens billen en helpt hem omhoog duwen. Na veel gemanoeu-vreer belandt de knaap eindelijk op zijn matras. De Russen kruipen terug onder de lakens. Ik volg hun voorbeeld.

Met mijn handen onder mijn hoofd staar ik in het duister. Ondertussen beuken de golven steeds duidelijker voelbaar in op de flanken van het schip. Bij de eerstvolgende donderslag die diep door de metalen wanden dreunt, rimpelt een vage schaduw over de vloer. Nand rolt over de rand van het bed en met een dierlijk, rochelend keelgeluid rakelt hij zijn maaginhoud op. Het sopje klettert op de grond, iets vochtigs spettert in mijn gezicht. De Russen brullen iets, ik denk dat het vloeken zijn, en ik wil mee schelden, woester en luider dan de stormwind, maar de plots overweldigende geur van het braaksel snijdt me de adem af. Ik houd het niet meer uit, ik moet weg hier, naar buiten. Lucht, lucht! Met twee treden tegelijk ren ik de trap op. Iemand grijpt mijn bovenarm.

‘Naawr uw kajuit! Storm! Too dangerous on the deck.’ De steward. Ik ruk me los uit zijn greep en haast me naar boven. Hij roept me na maar een windvlaag graait zijn woorden weg. Op het dek striemt een gutsende regen in mijn gezicht. Ik adem diep in, laat mijn longen met zuurstof vullen. Plots helt het schip steil naar bakboord, mijn schoenzolen glibberen over de houten vloer, ik val, schuif op mijn knieën tot tegen de reling en grijp de ijzeren staven vast. Wind en golfslag stampen de Lapland brutaal in de flanken. Even balanceert het schip op zijn kantelpunt, een

ogenblik dat een eeuwigheid lijkt. Ik staar in de zwartgroene, kolkende zee, probeer erdoorheen te kijken. Bliksemschichten doorklieven de hemel en weerkaatsen in het water.

Hoe zou het zijn om je over te geven aan de natuurkrachten, om weggeblazen, opgeslokt, verteerd te worden? Angst voel ik niet. Onder het woelige oppervlak van de oceaan ligt een bodemloze wereld, die je niet ziet, waar je amper iets van afweet. Toch is die onderwaterwereld er, bevolkt door kleurrijke vissen, zeehonden, schildpadden, talloze andere wezens, begroeid met waterplanten en -bloemen. Iets in de diepte lokt me. Hoe zou het zijn ...?

Ik krabbel overeind en leun over de reling. Mijn botten lijken van smeltende was. Nu trekken de spieren in mijn buik samen in een pijnlijke stuip en mijn maag wordt uitgeperst. Als een pudding stuik ik in elkaar. Mijn gedachten tintelen, mijn beeld is troebel, een modderpoel die met een stok wordt omgewoeld. Twee armen schuiven onder mijn oksels en trekken me op. 'Are you crazy?' buldert een intussen vertrouwde stem. Weerloos als een marionet laat ik me terug naar de kajuit leiden. Ik plof neer in het bed. Dan zinkt alle geraas rondom me weg en geef ik me over aan een rusteloze droom. Een droom van vissen met blinkende ogen die opspringen uit het kolkende water, op het dek belanden en met wijd opengesperde bek naar lucht happen.

Opa wist alles van vissen af. Hij leerde me takken met rietstengels te vervlechten tot een fuik. Op blote voeten en met opgestroopte broekspijpen waadden we door het ondiepe rivierwater, op zoek naar een dam, of we legden er zelf een aan, met stukken hout of dikke kasseien, om daarachter de fuik te plaatsen. We moesten geduld hebben, dat hoort nu eenmaal bij vissen, maar we hadden gegarandeerd prijs, en wat voor kanjers wisten we te strikken. Opa leerde me ook hengelen, toonde hoe je de dobber en het haakje aan de lijn moest vastmaken, hoe je de waterdiepte kon peilen en welk aas je moest gebruiken.

‘Voorn is gek op wriemelende larven, maar hoop je een flinke brasem te vangen, dan gebruik je best verpopte maden.’

‘En de pierlingen, opa?’

‘Pierlingen doen het altijd goed. Eens aan de haak geprikt, verspreiden ze een sterke geur die de eetlust van de vissen opwekt.’

We peuterden de regenwormen uit de aarde, die tijdens het wieden van het onkruid in de moestuin aan de oppervlakte kwamen, en bewaarden ze in een houten, met grond gevulde bak in de schuur. Er stonden nog meer bakken, één gevuld met regenwater voor de muggenlarven, opgeschept uit stilstaande poelen in het bos. In weer een andere liet opa het tuinafval composteren om er maden en larven in te kweken. Af en toe een schepje koeienmest erbij, dat gaf de beestjes extra geur en smaak. Ik onderdrukte een rilling van afschuw, keek liever niet toe hoe die papperige, kronkelende griezeltjes aan de haak gespietst werden. Maar voorts genoot ik van elke seconde van onze vispartijtjes, omdat opa dan altijd in zijn nopjes was. ‘Die oude knorpot’, noemden pa en mama hem, of ‘een humeurige brombeer,’ en ja, hij kon brommerig zijn, maar ondanks alles was hij voor mij de liefste opa van de wereld.

Zodra de vislijn uitgeworpen was, kroop ik in het hoge gras tegen hem aan. Samen wachtten we, in stilte, hooguit fluisterend. Het water kabbelde, wilde bijen zoemden in de geurige kruiden op de oever. Een libelle landde in het riet, haar doorzichtige vleugels flikkerden in het zonlicht, het slanke lijfje lichtte helblauw op. Ik hield de hengel vast toen de rood-witte dobber die duidelijk zichtbaar op het zwarte water dreef, begon te bewegen; een kleine trilling voordat hij helemaal onder het wateroppervlak verdween. Ik sprong op en stootte opa aan, die de lijn aan de kant trok en met het net een groenbruine vis met goudkleurige stippen opschepte.

‘Een karper!’

‘Nee, jongen. Een karper herken je aan de lange, stevige rugvin en zijn baarddraden. Deze knaap heeft kleine vinnen, maar kijk eens naar zijn bek, die lijkt wel een snavel.’

Opa drukte duim en wijsvinger onder de kieuwen om de spartelende vis in bedwang te houden en wees op de lange onderkaak. ‘Hieraan herken je een snoek.’ Toen hij de bek van de vis opensperde om het haakje eruit te halen, waren zijn kleine, vlijmscherpe tanden zichtbaar. De afschuw stuwde een huivering door me heen, en toch jeukten mijn vingers al om de hengel opnieuw uit te werpen.

De zon zakte weg achter de horizon toen we naar huis gingen. Daar stookten we achter de hooisluur een vuurtje op. Voor we de snoek op een lange stok prikten om hem boven de vlammen te laten garen, had opa de ingewanden er met een enkele, vakkundige snede uitgehaald en ze achteloos in het gras gegooid. ‘Voor de raven,’ zei hij. De schubben glinsterden in het licht van het vuur en smolten. Een rookzuil krinkelde naar de hemel. Ik mocht nippen aan opa’s beker met zelfgemaakte appelcider; een luxe die hij zich enkel bij bijzondere gelegenheden permitteerde. Zuur en bitter, maar ik deed alsof ik het lustte. Hij gaf me een homp brood met een extra dikke laag boter en nam de vis van de spies. Met onze vingers peuterden we het vlees van de graat. Opa

maakte smakkende geluiden terwijl hij de vis opat, zijn lippen glinsterend van het vet. Daarna gingen we op onze rug liggen, op een deken onder de heldere sterren, en wachtten tot het knisperende vuur gedoofd was.

Zouden in Amerika dezelfde sterren aan de hemel fonkelen? Ik miste hen nog steeds, pa, mama en Louise, vooral mama, en dacht aan de avonden waarop mijn zusje en ik dicht tegen haar aan kropen terwijl ze ons een sprookje vertelde voor het slapengaan. Mama's stem, en haar hand die door mijn haar kroelde. Het zou nu echt niet meer lang duren tot ik hen terug zou zien. Weldra kon ook ik aan die spannende reis beginnen. En toch, dat heerlijke vooruitzicht ... Het hield een nieuw gemis in. Ik was aan opa gehecht geraakt. En hij aan mij.

Een belsignaal weergalmt, gevolgd door een bons op de deur. In het bed boven me reageert Nand met gekreun. De Russen draaien zich om en trekken het deken over hun hoofd. Mijn hartslag klopt voelbaar in mijn slapen. Het hevige geschommel van het schip is gelukkig bedaard. Opnieuw wordt er aangeklopt. Ik strompel overeind. Wanneer ik de deur open, knipper ik met mijn ogen door het felle kunstlicht in de gang.

‘Time for breakfast, time for ontbaait,’ zegt de steward in zijn brabbeltaal. ‘There are two shifts, twee beurten, your cabin has to join the first one.’

Ik schud mijn hoofd.

‘Not hungry?’ vraagt hij. ‘Nobody hungry, everybody sick. You must eat a little bit and drink water, enough water,’ zegt hij, terwijl hij zich naar de volgende kajuit begeeft.

Alleen al de gedachte aan eten geeft mijn maag een onaangename por, maar de steward heeft gelijk: met een gevulde buik schijn je beter gewapend te zijn tegen zeeziekte. Behoedzaam stap ik over de plassen braaksel heen naar de achterwand met de wastafel. Zelfs in het pompbakje drijft een laag smurrie en de spiegel is bespat. Ik slik de opkomende misselijkheid weg, houd mijn adem in, draai het kraantje open, vouw mijn handen tot een schaalte om de straal op te vangen en plens wat water in gezicht en hals. Met gespreide vingers kam ik door mijn haren, ik zet mijn pet op en ga de gang in, op zoek naar de eetzaal.

Tafels met lage houten banken staan in elkaars verlengde; slechts weinig plaatsen zijn bezet. Een dubbele shift blijkt na een stormnacht overbodig. De steward deelt borden, kopjes en lepels uit en houdt een oogje in het zeil opdat niemand zich rijkelijker bedient dan het voorgeschreven rantsoen. Toch is er aan etenswaar geen tekort. Er staan schalen op de tafels met bruin en wit

brood, compote van peren en abrikozen, havermoutpap, gekookte eieren en gedroogd spek, kannen met water, melk, chicorei, zelfs koffie. In andere omstandigheden zou ik me de koning te rijk wanen. Ik neem een stuk brood, smeer er wat abrikozenmoes op en vul mijn kop met water dat troebel is met een bruinrode schijn.

‘Don’t worry,’ zegt de steward. Hij moet mijn bedenkelijke blik hebben opgemerkt. ‘The water is drinkable, it’s only colored by the rust in the storage vessels. You understand what I’m saying? Roest – no problem.’

Ik knik. Ik heb hem wel begrepen, maar vraag me af of het echt te vertrouwen is. Wel ja, wat kan het me ook schelen. Ik kies een plek, ongeveer in het midden van de tweede tafel. Schuin tegenover me zit een oude man met borstelige wenkbrauwen die me aan mijn grootvader doet denken. Hij sopt zijn brood in de melk en slurpt het papje tussen zijn haveloze tanden op. Enkele stoelen verderop, aan mijn linkerkant, wiegt een roodharige moeder het kind op haar schoot. Dat haar! Zulke dieprode lokken heb ik nog nooit gezien. Heel anders dan de kleur van Rosse Tinus – mijn vroegere klasgenoot, speelkameraad en beste vriend – met een haardos die met de seizoenen van kleur veranderde, van blond met een gelige schijn in de zomer tot knaloranje in de winter.

Wanneer de ontbijttafel wordt afgeruimd, sta ik op en beslis naar het tussendek te gaan, waar matrozen bezig zijn touwen te spannen om de nog wankel op hun benen staande passagiers houvast te bieden. Het schemert nog, maar vanop mijn plaats aan de boeg zie ik hoe aan de horizon, doorheen de nevelslierten, een vage, blauw-roze vlek uitdijt en de hemel langzaam lichter kleurt. Een nieuwe dag is aangebroken, tegen al mijn verwachtingen in. De kou dringt door tot in mijn botten. Ik knoop mijn jas tot aan het bovenste knoopsgat dicht en zet mijn kraag op. In de kajuit is het warmer, maar hier sijpelt de lucht die ik inadem tenminste door tot in mijn longen.

Aangetrokken door het ochtendgloren komen steeds meer

mensen als insecten uit alle scheuren, spleten en kieren tevoorschijn om een eigen plek op steerage in te palmen. Banken en klapstoelen staan er enkel op de hoger gelegen wandeldekken van eerste- en tweedeklaspassagiers. Hier op het tussendek zeulen derdeklassers hun koffer mee om erbovenop te gaan zitten.

Samen met de storm is de uitgelaten stemming van gisteren geluwd, het enthousiasme en de vreugdekreten gesmoord tot gemompel en gekreun.

‘Kom, eet toch een hapje, Franske,’ klinkt een stem vlak bij me. Het is de roodharige van daarnet in de eetzaal. Ze gaat op de vloer zitten, met haar rug tegen de reling. De randen van haar lange bruine rok geraken doorweekt van het regen- en zeewater dat nog in plassen op het dek ligt. Ze houdt het kind op haar schoot een stuk brood voor, maar het ventje wendt zijn lijkleke gezicht af en kokhalst. Niemand is aan de zeeziekte ontsnapt.

Drie mannen wurmen zich door een groep op elkaar gepropte reizigers en forceren zich een plek aan de reling naast haar. Eén van hen strijkt een lucifer af om zijn sigaar aan te steken. Asschilfers dwarrelen neer op de rok van de roodharige. Ze schuift wat dichterbij me toe.

Ik kijk uit over de eindeloze oceaan en zou liefst nergens aan denken. Niet aan mijn moeder of Louise. Niet aan grootvader. Ook niet aan Neeltje. Vooral niet aan Neeltje. Want elke herinnering die zich aan me opdringt, rijt de wonde in mijn hart weer open. Toch is het onmogelijk om haar uit mijn gedachten te bannen. Wat zou ik ervoor geven om haar nog eens in mijn armen te houden, al was het maar één keer. Ik heb geen afscheid kunnen nemen, heb haar niet kunnen uitleggen waarom ... Zou zij op dit moment ook aan mij denken? Ik beeld me in hoe ze nu bij het keukenraam staat en dromerig naar buiten staart, in de dorre wintertuin, troost zoekend bij de koolmeesjes die opgewonden heen en weer wippen rond het voederhuis op de binnenplaats.

Tante Emma zal vast proberen haar op te beuren en te vertroetelen. 'Ik zal een eitje voor je bakken, liefje. Kom, eet wat. Wat scheelt er toch?' Tante Emma weet verduiveld goed wat er scheelt. Neeltjes hart is gebroken. De jongen van wie ze hield blijkt een misdadiger te zijn. Een crimineel, een verrader, een bedrieger. Een lafaard. Zodra hij vrijkwam uit de bak, nam hij de benen en stak de oceaan over om aan de overkant een nieuw leven te beginnen. Zonder haar. Hij had niet eens het lef om dag te komen zeggen.

Het idee dat Neeltje zo over me denkt is ondraaglijk. Maar misschien voelt ze zich nu ook eindelijk bevrijd van het dilemma dat haar de voorbije maanden zo kwelde dat het haar bijna te veel werd. Neeltje, altijd zo sterk, optimistisch, doortastend, leek nu te worstelen met onzekerheid. Zo kende ik haar niet. Misschien is het daarom goed dat ik uit haar leven verdwijn, zodat ik haar ambities niet langer in de weg sta. Die gedachte geeft een beetje verlichting, daar moet ik me aan vastklampen. Haar geluk is mijn enige doel. Al weet ik dat mijn verdwijning haar momenteel pijn doet, uiteindelijk zal ze inzien dat het maar beter is zo. Het leven met het meisje van wie ik gehouden heb als van een zus, en naar wie ik begon te verlangen als naar een geliefde, is nu eenmaal uitgesloten. Ik moet afstand nemen van het verleden. Ik mag me niet laten verteren door zelfmedelijden. Maar ik zal me ook moeten bevrijden van mooie herinneringen. Kan ik dat? Wil ik dat? Pleeg ik daarmee geen echt verraad?

Een hand raakt mijn onderarm. Het is de roodharige. Ze is rechtgestaan en wijst naar het kind dat aan haar voeten zit.

'Boy, cold, sick. I go ... deken halen. Uhm Please take.' Ze zucht en kijkt vertwijfeld.

'Spreek maar Vlaams,' zeg ik.

'Oh,' glimlacht ze flauwtjes. 'De jongen is ziek. Kijk eens hoe hij rilt, ocharme. Als jij even op 'm wil letten, dan haal ik een deken in de kajuit.'

Voor ik de kans krijg te reageren, tilt ze het knaapje op en reikt hem me aan. Hij ligt ongemakkelijk in mijn armen. Hij moet – zo schat ik – een jaar of vijf, zes zijn. Zwaar is hij niet, maar hoe dan ook veel te groot om als een dreumes op de arm gedragen te worden. Als een verwelkte bloem valt zijn hoofd slap naar achter. Zijn ogen zijn geopend maar zijn blik is leeg, hij staart in het niets. Hij rilt hevig, bijna schokkend. Zijn huid gloeit en zijn adem ruikt zurig. Zie me hier staan. Ik weet toch niet wat met een kind aan te vangen. Wat als hij begint te braken? Ik laat me door mijn knieën zakken, zoek een zo comfortabel mogelijke zithouding en druk het hoofd van de jongen zachtjes tegen mijn schouder. In de massa trekken de rode krullen van de jonge moeder als een vuurtoren de aandacht. Ze komt me tegemoet, hurkt naast me en streelt de kleine door zijn plakkerige haar, neemt haar van schapenwol gebreide cape af en legt die als een deken om hem heen. Ze draagt nu niet meer dan een volwassen hemd, grijs dat ooit wit geweest is, met te korte mouwen. Onder de lichte huid op haar onderarm schemeren blauwe plekken, kneuzingen die verraden dat ze zich onlangs hard gestoten heeft. Blonde donshaartjes komen rechtop te staan.

‘Ik geraakte niet tot in mijn kajuit,’ zegt ze. ‘Het personeel is bezig de gangen en de slaappleatsen zuiver te spuiten, want alles, werkelijk alles is ondergekotst.’

De koude doet haar klappertanden. Ik geef het kind terug aan haar over en knoop mijn jas los. Als ik die om haar schouders wil leggen, heft ze haar hand om me tegen te houden.

‘Oh, dank je vriendelijk, maar dat kan ik niet aanvaarden.’

‘Ik sta erop,’ zeg ik. ‘Ik red het wel eventjes zonder jas. Tot de matrozen klaar zijn met het schoonspuiten van de scheepshutten en jij de deken kan halen.’

Ze stemt in. Een lichte bloe kleurt haar wangen terwijl ze zich in mijn jas induffelt. Dan geeuwt ze ongegeneerd luid, zonder een hand voor haar mond. Dat kan natuurlijk ook niet met het kind in haar armen.

‘Vind je het erg als ik tegen je aanleun?’ vraagt ze. ‘Ik heb vannacht geen oog dichtgedaan.’

Een beetje geschokt door haar vrijpostigheid, weet ik niet onmiddellijk wat te zeggen. Ze wacht mijn antwoord niet af en vlijt haar hoofd tegen mijn schouder.

‘In mijn eentje voel ik me niet zo op mijn gemak; ik zou niet willen dat er zo’n rare vent naast me komt zitten.’

Onopvallend wijst ze met een hoofdknik naar de drie mannen naast haar, die luidruchtig staan te discussiëren. Ik vang Vlaamse woorden op, maar wat ze precies zeggen versta ik niet. Het lijkt of ze ruzie maken.

‘Jou kan ik wel vertrouwen, geloof ik.’

Mijn verontwaardiging smelt weg en maakt plaats voor een ander gevoel dat ik niet goed kan benoemen. Een soort ontroering, denk ik. Ja, daar lijkt het op. Ik bekijk haar gezicht. Ze heeft haar ogen al gesloten, haar mond is lichtjes geopend, ze ademt wolkjes in de vrieslucht. Het topje van haar neus wipt lichtjes omhoog. Een wipneusje, zoals Neeltje. Toch lijkt ze totaal niet op mijn liefste. Ze heeft een rond gezicht met mollige wangen, volle lippen en een brede mond. Een te brede mond. Het kroezelige haar is slordig opgestoken, een paar slierten kleven als gerafeld garen aan haar voorhoofd. Nee, een schoonheid is ze niet. Toch straalt ze iets uit, iets onbevangen, dat een kalmerend effect op me heeft. Mijn jas is van haar schouder gegleden. Door het dunne stof van haar hemd is het crèmekleurig bandje van haar bustehouder zichtbaar. Eén van de kerels in het groepje naast ons gluurdt met een gluiperige uitdrukking in zijn half dichtgeknepen ogen. Misschien vraagt hij zich af hoe het textiel onder het bandje eruit ziet, en stelt hij zich haar borsten voor, bleek en zacht deinend op de golving van de zee. Ik trek mijn jas terug op over haar schouder en kom in de verleiding de plakkerige lokken uit haar gezicht te vegen, maar ik durf niet.

Jou kan ik wel vertrouwen, geloof ik.

Zoals ze hier ligt, lijkt ze een klein meisje. Ook de jongen op

haar schoot is ingedommeld. Plots dringt het tot me door hoe jong ze eruit ziet, te jong, akelig jong om de moeder van een vijfjarige kleuter te zijn. Ongeveer zo oud als ik, achttien, misschien zelfs jonger. Wellicht is het kind helemaal niet haar zoontje, maar een broertje. In elk geval is ze niet in het gezelschap van een partner of man die de vader van de jongen zou kunnen zijn, anders zou ze nu niet hier tegen mij aan liggen.

In mijn eentje voel ik me niet zo op mijn gemak.

Toch lijkt het plaatje van zus en broertje ook niet te kloppen.

Enkele meters verderop schuifelt Nand door de op elkaar gepakte reizigers. Hij kijkt links en rechts over zijn schouder. Misschien is hij op zoek naar mij. Ik zou hem kunnen wenken, maar als ik beweeg, maak ik het meisje en het kind wakker. Bovendien, wat zou hij wel denken als hij me hier met deze roodharige juffrouw ziet? Ik trek mijn pet wat dieper over mijn ogen en doe alsof ik slaap. Niet dat ik me tegenover Nand moet verantwoorden, maar ik stel me voor hoe hij een spervuur van vragen op me afschiet. 'Ik wist niet dat je vrouw aan boord was. Oh, ze is je vrouw niet? Wie dan wel? Hoe heet ze? Je weet het niet? En het kind?'

Ik gluur nog eens door een half dichtgeknepen oog. Nand is verdwenen. Het jongetje begint nu echter te jengelen en wekt zo ook zijn moeder. Of zus. Of wat ze dan ook mag zijn. Ze kijkt een beetje verdwaasd en verontschuldigt zich. Waarvoor is me niet duidelijk. Ze legt haar hand op het voorhoofd van het kind.

'Hij ziet maar bleekjes, vind je niet?' zegt ze.

'Ja, hij is erg pips.'

Ze stopt haar handen in de zak van mijn jas, vindt een zakdoek en veegt daarmee het snot onder zijn neusje weg. Het is de witte, linnen zakdoek waarop Neeltje mijn initialen geborduurd heeft. Elk draadje spreekt van haar toewijding. De twee R's, zorgvuldig aangebracht met marineblauw garen. De beentjes van de letters zijn subtiel afgewerkt met een fijn, dieprood stiksel, waardoor uit de R's een N herboren wordt. In de ronde lus van de tweede R ligt

een rode D verscholen. Neeltje's verborgen signatuur, ingeweven in de mijne. Een symbool van onze geheime verbintenis. De zakdoek, mijn enig tastbaar souvenir als herinnering aan Neeltje, wordt nu zo brutaal weggerukt. Een gloeiende vlag zet mijn gezicht in vuur en vlam. Hoe vrunk is deze meid. Ze had me wel eerst mogen vragen of ze mijn zakdoek ... maar nee, ze vraagt niets, ze veegt er die kleine zijn neus mee. Groen, kleverig snot van een wildvreemd ventje. Ze propt de zakdoek, met snottebel en al, terug onder haar mouw. Dan slaat ze haar ogen naar me op. Grote ogen waarin een vaag lichtje te zien is, een flakkerend kaarsvlammetje in een donkere kamer.

‘Je vindt het toch niet erg?’ vraagt ze.

Ik slik en zeg maar niets.

‘Het is toch niet normaal dat de jongen zo klam is en gloeit.’

Ik haal mijn schouders op.

‘Kinderen maken snel koorts. Zal wel weer over gaan zeker?’

‘Geen idee. Zulke dingen moet je mij niet vragen. Ik heb geen verstand van kinderen,’ antwoord ik. Mijn stem verradt mijn ergernis.

‘Ik ook niet,’ zegt ze.

‘Hoe bedoel je?’

‘Dat ik ook geen verstand heb van kinderen, maar ik zit nu eenmaal met dit ventje opgescheept.’

‘Opgescheept?’

Ze buigt zich voorover en fluistert het jongetje in zijn oor. ‘Doe je oogjes maar dicht, Franske, straks voel je je weer beter.’ Dan recht ze haar rug, strijkt de plooien uit haar rok en verschuift een beetje, zodat ze me in de ogen kan kijken. ‘Wil je weten hoe het zit?’ vraagt ze. Ze spreekt op gedempte toon, alsof ze me een misdaad gaat opbiechten.

Wil ik het weten? Het zijn mijn zaken eigenlijk niet. Bovendien krijg ik het ongemakkelijke gevoel dat ze me ergens bij wil betrekken, waar ik liever niets mee te maken heb. Toch knik ik.

‘Goed,’ zegt ze. ‘Maar verklap het aan niemand: Franske is mijn